

## **Diskusija shvatanja empatije u Self psihologiji**

TATJANA VUKOSAVLJEVIĆ

*Odeljenje za psihologiju - Filozofski fakultet, Beograd*

Kohutova gledišta su bila podvrgnuta oštroj kritici od strane dela psihoanalitičke javnosti. Mnoge kritike koje smo naveli ne izgledaju opravdane i stiče se utisak da su bazirane na nedovoljnom razumevanju Self psihologije. Uprkos nekim spornim mestima često je teško prepoznati sličnost između distorzija psihoanalitičke tehnike koje se imputiraju Self psihologiji i onoga što ovi autori zaista zagovaraju u svojim tekstovima. Teze da naglasak na empatiji forsira optuživački stav u odnosu na roditelje i terapeute, da podrazumeva kuru baziranu na ljubavi i neanalitičkim pokušajima da se gratifikuju analizantove želje, da zaustavlja rad na površini i ne omogućava prodiranje u dubinu i bavljenje nesvesnim fantazijama, reflektuju pre animozitet kritičara nego Kohutove ideje ili praksu.

Self psihologija ne zagovara promenu u suštini analitičke tehnike. Transferima se omogućava da se razvijaju i njihovo razumevanje, kao i eksplanacije u dinamičkim i genetičkim terminima zauzimaju centar analitičareve pažnje. Ipak, Self psihologija ostaje ranjiva na neke prigovore jer nema elaboriranu teoriju o unutrašnjim determinantama selfobjektnog iskustva. Dok Self psiholozi detaljno diskutuju uticaje selfobjekata na detetov razvoj, mnogo manje se zna o uticajima specifične detetove ličnosti na pokušaje staratelja da empatišu sa njim i pruže selfobjektne funkcije. Oblast koja je u izvesnom smislu zanemarena je doprinos analizantove fantazije kao i iskrivljene percepcije koje ona može doneti, kako u ranom razvoju, tako i u terapiji. Dalja istraživanja u tom pravcu bila bi dobrodošla.

*Ključne reči:* empatija, psihoanaliza, Self psihologija.

Kohutovi radovi su rezonirali sa širokim nezadovoljstvom tradicionalnom psihoanalitičkom teorijom i praksom u susretu sa izmenjenim psihološkim problemima današnjice i u psihoanalizu su uneli značajne novine. Međutim, pluralizam

gledišta koji oduvek karakteriše psihoanalizu u odnosu na mnoga fundamentalna pitanja nije mimoišao ni Kohutovo koncipiranje empatije. Dijalog i bitna neslaganja u odnosu na značaj i ulogu empatije prerasli su u polemiku šta je stvarno psihoanalitičko a šta nije. Ova polemika je, iako oštra i jetka, izvršila katalizatorski uticaj na asimilovanje psihoanalitičkog metoda i obogatila i unapredila psihoanalitički rad.

### **Prebacivanje odgovornosti na sredinske faktore**

Naglasak na etiološkoj ulozi neuspeha u roditeljskoj empatiji pretrpeo je veliki broj kritika pre svega što je shvaćen kao određena vrsta teorijskog redukcionizma. Kritičari ističu da je žalosno to što se ponovo nalazimo pred jednim naizgled jednostavnim rešenjem za neobično složen problem nastanka psihopatologije. Smatra se da je Kohutova teorija daleko više deterministička od Freudove pošto je sklon da pripiše ekstremno složen sklop ometanja onome što je u suštini jedan jedini etiološki činilac - defekt u majčinoj empatiji (Stein, 1979), što podseća na preterano jednostavnu neofrojdosku koncepciju shizofrenogene majke (Wallerstein, 1983). Mada se ne može poreći da majke tako opisane zaista postoje, optužba da su one "prouzrokovale" kasnije psihičke probleme je redukcionističko tumačenje kojim se stvara loša teorija ranog razvoja i ohrabruje optuživački stav koji isključuje terapijski napredak. Naglašavanje i validacija analizantovog osećanja deficita ohrabruje, ustvari, njegovo viđenje sebe kao žrtve, zanemaruje mogućnost dobijanja uvida u njegove doprinose razvojnim konfliktima i obeshrabruje oslanjanje na mnogo zrelije kapacitete. Psihički problemi se isključivo vide kao posledica roditeljskih grešaka čime se odgovornost pomera sa analizanta na drugu osobu (Curtis, 1985). Doprinosi koje čini "detetova sopstvena oprema" kao što su biološki aspekti detetove predispozicije za anksioznost, varijacije u biološkoj i fiziološkoj spremnosti za reakciju i sl. teže da budu nedovoljno razmatrani čime se gubi iz vida da je majkama u nekim dijadama majka-dete otežano empatičko percipiranje (Weil, 1977; Coen, 1985).

Smatramo da ovakve kritike imaju osnovu u višeznačnosti termina self-objekat koji se povremeno odnosi na sredinski objekat, a povremeno na subjektivno doživljene funkcije koje on pruža. Dok kod Kohuta nije uvek sasvim jasno u kom smislu koristi ovaj termin i time ostavlja mogućnost za ovakve kritike, njegovi nastavljači, bez izuzetka tvrde da se on odnosi na intrapsihičko iskustvo objekta koji pruža selfobjektnu funkciju i da je pitanje da li ovo iskustvo odgovara "stvarnoj" ličnosti roditelja i šta ono "zaista" pruža irelevantno (Stolorow, 1983; Basch, 1986). Izraz "selfobjekat" bi trebalo da se odnosi na endopsihički svet, svet nesvesnog koji se može, po ovim autorima, pogledati samo indirektno putem empatije i introspekcije (kao suprotnost bilo srednjskoj realnosti naših čula, bilo subjektivnoj realnosti koja konstituiše našu svesnost). Oblast self-objektnih doživljaja se odnosi

na intrapsihičke transakcije između organizacije selfa i objekta onako kako je percipiran u svetlu prošlog iskustva. Genetičke rekonstrukcije empatičkih grešaka nastaju na osnovu analizantovog subjektivnog iskustva, a ne na osnovu onoga što se stvarno dešavalo (što ne možemo ni saznati). Drugo dete bi možda reagovalo drugačije i "empatička greška" koja se doživljava može biti sasvim različita od roditeljskog stvarnog ponašanja. U terapiji relevantan fokus ostaje na unutrašnjem iskustvu analizanta pre nego na sredinskim nesrećama i služi favorizovanju analizantove odgovornosti za iznošenje sistema fantazije i ovladavanje patologijom.

S obzirom na prethodno rečeno, smatramo da uprkos nekim kontradiktornim tvrdnjama u literaturi Self psihologije ona zadržava ispravan intrapsihički fokus na roditeljske empatičke pogreške i ne zapada u pojednostavljeni environmentalizam. Međutim, ova teorija ipak ostaje ranjiva na prigovore ove vrste jer nema do sada elaboriranu teoriju o unutrašnjim determinantama selfobjektnog iskustva. Dok Self psiholozi detaljno diskutuju uticaje selfobjekta na detetov razvoj mnogo manje se zna o uticajima specifične detetove ličnosti na pokušaje staratelja da empatišu sa njim i pruže selfobjektne funkcije. Stepen u kome je neuspeh ovih funkcija uslovljen specifičnim vulnerabilnostima deteta je u velikoj meri nepoznat. Self psihologija jednostavno tvrdi da se selfobjekat doživljava kao da podržava ili olakšava osećaj selfa ili da ne uspeva da pruži te funkcije i time ne odgovara na pitanje kako selfobjekat postaje tako doživljen.

Iskrivljenje percepcije je perspektiva koju su Self psiholozi velikim delom odbacili u svojoj teoriji u korist naglaska na validnosti analizantove subjektivne realnosti i time kažu malo ili ništa o doprinosu analizantove fantazije njegovom selfobjektnom iskustvu, ili odsustvu ovog iskustva. Unutar Self psihologije ova tendencija teži da bude revidirana u novijim doprinosima nekih Kohutovih nastavljača (Bacal, 1990) koji počinju da više pažnje obraćaju na činjenicu da je fantazija značajna determinanta doživljaja selfobjekta i da može biti od krucijalnog značaja kako za procese koji se odvijaju u detinjstvu, tako i za one koji se odvijaju u terapiji. Time se otvara ogromno polje za dalja istraživanja.

Slična pitanja prebacivanja odgovornosti na sredinske faktore uz istovremeno zanemarivanje intrapsihičkih postavlja se i u odnosu na ulogu analitičara u terapijskom procesu (Friedman, 1980; Segal, 1981; Treurniet, 1983). Kritičari smatraju da Self psihologija nepravedno i jednostrano prebacuje odgovornost (i krivicu) za terapijske teškoće na smetnje koje stvaraju empatičke greške analitičara, što je po njima nužna konsekvencija stava da je analitički napredak omogućen skoro savršenom empatijom analitičara, a da analitički zastoj nastaje usled analitičarevog empatičkog neuspeha.

Ove kritike očigledno pokazuju da se empatičke greške analitičara pogrešno razumeju i na njih je lakše odgovoriti nego na prethodne. Self psihologija zaista stavlja izuzetan naglasak na prepoznavanje ovih "grešaka" ali to ne znači da su prepreke na putu analitičkog procesa prima facie dokaz za analitičarev empatički neuspeh. U suprotnosti sa kritikama koje smo naveli, razumeli smo empatičku pogrešku kao terapijski koncept koji ne implicira nužno da je analitičar pogrešio, već se pre odnosi na analizantov subjektivni doživljaj odsustva selfobjektne

funkcije. Neke empatičke greške su naravno neizbežne, ali ukoliko nisu traumatske to ne mora da vodi remećenju terapijskog procesa. Njihova interpretacija od strane analitičara pruža analizantu mogućnost za uvid jer razlozi zbog koji se tako doživljavaju govore mnogo o genetičkim prekursorima. Uloga im je, ukoliko su optimalne a ne traumatske, izgradnja struktura kako za vreme razvoja tako i u toku analize. Ornstein (1987), dakle, s pravom ističe: "Zašto fokus na očekivane, netraumatske empatičke greške više okrivljava analitičara od Freudovog stava da analitičar može odvesti onoliko daleko svog pacijenta dokle je bio sposoban da ode u svojoj analizi? Da li je bilo ko napao Freuda zbog toga?" (str. 245). Empatichke greke analitičara su od enormnog i još uvek nedovoljno shvaćenog značaja, stoga naglasak Self psihologije na njima pruža korisnu dopunu postojećim shvatanjima.

### **Korektivno emocionalno iskustvo**

Kohutovi opisi pogrešaka u roditeljskoj empatiji kao psihološkog razvojnog deficita koji zahteva optimalnu empatiju od strane analitičara otvaraju mnogo pitanja koja se tiču teorije tehnike. Ovi stavovi su, pre svega, postali upetljani u kontroverzu da li analitičarevo empatičko razumevanje analizantovih potreba i subjektivnog doživljaja čini glavnu terapijsku akciju, ili je jednostavno preduslov koji olakšava promenu putem interpretacije. Neki autori smatraju da naglasak na empatiji i preobražavajućim pounutarnjenjima koja se vremenom postižu unutar adekvatnih analitičkih interakcija vodi rezultatima koji su pre psihoterapijski nego psihoanalitički i koji su čak slični Alexanderovom korektivnom emocionalnom iskustvu (Stein, 1978; Rothstein, 1980). Smatra se da imidž analitičara kao "materinskog objekta" ide na račun analizantovih zrelijih potreba i sposobnosti što rađa zabrinutost da jednom kada empatija postane lekoviti činilac, empatičko "zaronjenje" može dovesti do toga da "odgajanje" zameni analiziranje (Curtis, 1985). Sumnje se odnose na analitičarevu neutralnost - smatra se da su neki zagovornici Self psihologije zamaglili granicu između striktnog empatičkog razumevanja i aktivnog ispunjenja i gratifikacije niza potreba (Buie, 1981; Levy, 1985).

Kohut je bio svestan da ima onih analitičara koji brkaju njegove terapijske napore sa pokušajima da se leči putem ljubavi, tj. kroz ispunjavanje ili gratifikovanje analizantovih arhaičnih potreba umesto da se analiziraju i pokušao je da iscrpno objasni svoju poziciju i ukloni nerazumevanje. On detaljno diskutuje psihoanalitičku situaciju i pitanje neutralnosti i slaže se sa načelom da će se struktura analizantove ličnosti pojaviti optimalno u analitičkoj atmosferi koju karakteriše neutralnost: "Nikada ne sme postati cilj analitičara pružanje ekstra mere ljubavi i ljubaznosti prema svom pacijentu - analitičar pruža suštinsku pomoć ... samo preko primene svojih specijalnih veština i svog specijalnog znanja" (1977, str. 261).

Kohut se brani do optužbe da Self psihologija gratifikuje analizantove transferne želje umesto da ih frustrira, a potom analizira ističući da empatičko

razumevanje implicira frustraciju jer analitičar ne zadovoljava analizantove otvorene zahteve već samo ukazuje da razume ono što on doživljava i ako je moguće i indikovano interpretira dinamiku i nastanak te situacije. Analitičar dakle nudi jednu empatičku vezu umesto direktnog zadovoljavanja potreba. Slično, Goldberg (1978) elokventno razjašnjava ovaj interpretativni pristup: "Analitičar aktivno ne umiruje, on interpretira analizantovu čežnju da bude umiren, analitičar aktivno ne služi kao "ogledalo", on interpretira potrebu za konfirmatornim odgovorima. On se aktivno ne divi i ne odobrava grandiozna očekivanja, on objašnjava njihovu ulogu u psihičkoj ekonomiji. Naravno, analitičarevo samo prisustvo, ili činjenica da on govori, ili posebno, činjenica da on razumeva, sve to ima umirujuće i konfirmatorne efekte na pacijenta i sve se to interpretira. Tako, analitički ambijent koji čini analitički rad mogućim postaje sam po sebi objekat analitičke interpretacije" (str. 447-448).

Izvesna gratifikacija proizilazi iz same činjenice da analizant oseća da su njegove selfobjektne potrebe shvaćene, ali ona je sine qua non čitavog procesa i daleko je od toga da je neanalitička ili antianalitička. Ukoliko vodimo računa o distinkciji između "libidinalnih" zahteva koji se ne mogu gratifikovati a da ne rizikujemo ozbiljno remećenje analitičkog procesa i "potreba" koje ne mogu biti frustrirane a da to ne dovede do zaustavljanja psihološkog rasta analizanta, možemo zaključiti da Kohutovi doprinosi psihoanalizi u smislu tehnike ne iziskuju nikakvo odstupanje od modela koji je razvio Freud. Za Kohuta osnovna potreba selfa koji se razvija je empatički kontakt sa selfobjektom i ona se mora zadovoljiti ako želimo da postignemo dalji psihološki razvoj ličnosti.

## Interpretativni pristup

Izvestan broj autora smatra da je perzistentan naglasak na empatiji došao na račun slobodnih asocijacija i objektivne opservacije ponašanje kojeg analizant nije svestan. Po ovim autorima to konačno rezultira opservacijama koje vode opservera razjašnjavanju (pred) svesnih značenja i motiva dok se nesvesno zanemaruje. Konačni rezultati su značajne promene u teoriji koja je bazirana na podacima koji su u svom najznačajnijem pogledu nekompletni (Spencer, Balter, 1990). Slušanje u klasičnoj psihoanalizi ne uključuje prihvatanje analizantove teorije na prvi pogled već nas stavlja u poziciju da ništa ne znamo o značenju iz manifestnog sadržaja, uključujući i manifestni sadržaj transfera. Ono zahteva, umesto toga, da se oslonimo na analizantove slobodne asocijacije i neverbalnu komunikaciju. Pošto se klasična interpretacija ne može oslanjati na površinski sloj kao na ključ koji vodi direktno prema teoriji i otkrivanju istine - jer je površinski sadržaj suštinski misteriozan, empatija i introspekcija nisu dovoljne (Reed, 1986).

Empatija stvara samo pojedinačna, odvojena značenja pre nego multipla i međupovezana, stoga Kohutov interpretativni metod ne može konstruisati više-

glasje višestruko determinisanih i kompleksno međupovezanih značenja, višak značenja u simbolima svih vrsta, apstraktna značenja metafora, multipla suprotstavljena značenja uključena u konflikte i kompleksne repertoare odbrane od unutrašnjih konflikata (Seitz, 1988). Naglasak na empatiji i iskustveno bliskom razumevanju zanemaruje eksploraciju odbačenih aspekata (Curtis, 1985), interferira sa odgovarajućom analizom odbrana i otpora (London, 1985; Treurniet, 1983).

U kojoj meri ove kritike pogađaju cilj? Najpre, mora se priznati da su neki prikazi slučajeva (Goldberg, 1978) koji su usmereni na ekspliciranje Self psihologije uticali da se pojavi ovakva slika. Iako je jasno postavljeno da rad na odbranama i pravljenje genetičkih rekonstrukcija čini redovni deo analitičkog rada, oni su veoma retko ilustrovani primerima. Snovi se često prezentiraju bez asocijacija, a interpretacije se čitaocu nude bez referenci na rad sna i njegovu funkciju prerusavanja. Genetičke rekonstrukcije se ponekad podvode pod generalizaciju neempatičnog roditeljstva, bez preciziranja specifičnog slučaja, prirode i situacije empatičkog neuspeha. Slične interpretacije ograničene na uske aspekte regulacije selfobjektnih potreba se stalno ponavljaju. sve to, verujemo, doprinosi sumnji u jedan neizbalansirani naglasak koji je daleko od širokog, racionalnog interpretativnog pristupa klasične psihoanalize.

Očigledno je da se empatija može primenjivati na načine koji su navedeni, ali smatramo da njeno pogrešno korišćenje ne poništava njenu potencijalnu vrednost. Self psihološka literatura daje neku osnovu za takve kritike, ali se ne slažemo sa tezom da empatički stav neizbežno vodi greškama koje su pomenute.

Empatički pristup Self psihologije ne dovodi do odstupanja od analize transfera, otpora i dobro poznatih nesvesnih konflikata, mada je tumačenje ovih fenomena nešto drugačije od onog klasičnog. U dobro vođenoj analizi, analizant doživljava analitičarevo empatičko razumevanje kao pogodan milje za oživljavanje arhaičnih self objektnih veza, a otpori prema ovom doživljavanju, potreba za njim i subjektivno doživljavana remećenja selfobjektnih transfernih veza pružaju fokus za sistematsko analitičko istraživanje koje se odvija na ustaljen način. Basch (1981) piše: "U ogledajućem kao i u idealizujućem transferu Kohut se zalaže za to da ne činom ni više ni manje nego što činimo sa psihoneurotskim pacijentom - gajimo pacijentove asocijacije, izbegavamo preuranjene zaključke, zavisimo od nesvesnog za pružanje materijala, interpretiramo ga na odgovarajući način i angažujemo pacijenta u procesu prorađivanja sve dok se uvid dokazano ne pojavi" (str. 344). Dalje: "Sudeći po kriterijumima koje sam izneo, Kohutov doprinos je u kompletnoj harmoniji sa klasičnom freudijanskom analizom" (ibid. str. 345).

Self psihologija i klasična psihoanaliza dele suštinske elemente psihoanalitičke teorije - verovanje u dinamičko nesvesno, uključujući mentalne procese, nesvesne želje i nesvesno opstajavanje ranih razvojnih stupnjeva, kao i prepoznavanje fenomena transfera kojim se nesvesni elementi čine dostupnim procesu analiziranja. Ono što je različito to je često sadržaj. Self psihologija se razlikuje od klasične teorije uglavnom u selekciji motivacionih snaga i subjektivno doživljenih opasnosti oko kojih organizuje svoje teorije razvoja i patologije.

Empatička sredina ne samo da ne sprečava analizu transfera i otpora i otkrivanje dubokih nesvesnih stavova, već je pre olakšava. Ova sredina nam pomaže da remobiliziramo mikro događaje unutar intersubjektivnog polja koji su vodili remećenjima u razvoju, da ih ispravno analiziramo i da time dođemo do uvida u nesvesna jezgrovna traumatska stanja. Gratifikacija koja proizilazi iz toga što su nas razumeli olakšava pre nego što sprečava dubinsku eksploraciju karakterne patologije.

Jedan od razloga zbog kojih je empatička sredina mnogo pogodnija za terapijsku regresiju nego ona kojoj taj kvalitet nedostaje je taj što regresija koja je olakšana empatičkim razumevanjem teži da bude u skladu sa analizantovim sopstvenim tempom i inicijativom i konsonatna je sa kontinuitetom specifičnog razvoja analizantovog selfa. Suprotno tome, analiza koju karakteriše regresivna eksploracija koja je u skladu sa terapeutovim inicijativama može ponoviti patogene uticaje iz detinjstva u kome se razvoj ličnosti morao odvijati ekcesivno oko roditeljskih intencija umesto nećijih sopstvenih, čime se self svodi, kao što je to Winnicott (1965) izrazio, na skup reakcija na povrede.

## Koncepcija psihoanalize

Self psihološka shvatanja empatije su pokrenula značajno pitanje koncepcije psihoanalize i njenog bazičnog opservacionog stava. Dok Kohut veruje da su introspekcija i empatija suštinski konstituenti psihoanalitičkog nalaženja činjenica i da njihova konzistentna primena u proučavanju psihičkih fenomena ne mora biti manje naučna od metoda prirodnih nauka u proučavanju fizičkih fenomena, izvestan broj psihoanalitičara zauzima više pozitivističko ili prirodno-naučno gledište o psihoanalitičkoj opservaciji te empatiju i introspekciju ne smatraju centralnim psihoanalitičkim oruđima. Hartmann (1927) smatra da je empatija nenaučan, impresionistički poduhvat i povezuje je sa Diltheyevim konceptom "psihologija razumevanja".<sup>1</sup> Nakon Hartmanna drugi psihoanalitičari su takođe isticali pozitivističke ili prirodno-naučne teze kontastirajući empatičko iskustvo koje vodi razumevanju koje se smatra subjektivnim sa eksplanacijama mentalnog života

---

<sup>1</sup> Hartmann u ovom članku razmatra ranije izneto mišljenje Diltheya da su prirodne i psihološke nauke razlikuju jedne od drugih po svojim metodama i da se u prirodnim naukama opservirani podaci mogu objasniti, a u psihološkim samo razumeti putem empatije. Hartmann kritikuje ovo gledište sa argumentacijom da je psihoanaliza uvela naučne eksplanacije uzročno-posledičnog tipa u psihologiju. Smatrao je da su Freudova otkrića pružila objašnjenja analizantovih simptoma i karakternih crta, koja su, kako je verovao, izbrisala svaku granicu između psihologije i prirodnih nauka i proširila psihološko znanje izvan onoga što se može empatički razumeti kod druge osobe. Npr. po Hartmannovom mišljenju sama empatija nikada ne bi otkrila odnose između analne retencije i pedantnosti. Opserver može empatisati sa analnim zadržavanjem ili pedantnošću, ali serija mehanizama koji su isprepletali ovo dvoje ne može se nikada doživeti. Mada je Hartmannov argument protiv primata empatije bio podignut u kontekstu diskusije koja se ticala naučnih metoda, može se pretpostaviti da je i u terapiji, takođe, empatiji pripisao sekundarnu ulogu.

koje su bazirane na opservaciji i hipotetičkom rezonovanju (Eissler, 1968; Brenner, 1968). Smatra se da je za žaljenje ako psihoanaliza prihvati empatiju kao svoje oruđe (i zahtev da razumemo pre nego što objasnimo) pošto će se tako u potpunosti odreći mesta među drugim naukama (Shapiro, 1984).

Sa sličnih pozicija određen broj autora smatra da je Kohut preterao u jednostranom naglašavanju empatije nad drugim vidovima opservacije u psihoanalizi. Radi se o zanemarivanju "prirodno-naučne opservacije" (Blum, 1982), "perceptualno-kognitivne" (Seitz, 1988), "bihejvioralne opservacije" (Spencer, Balter, 1990) koja se, pored introspekcije, smatra drugim osnovnim vidom opservacije u psihologiji. Pomenutim alternativnim načinima posmatranja je zajedničko to što se ponašanje subjekata ne vidi iz empatičke tačke gledišta već pre iz tačke gledišta opservera, bez obzira na to šta nam subjekt može reći o svojim mislima i osećanjima. Ova opservacija se smatra objektivnijom od empatije i predstavlja njenu značajnu korekciju i dopunu.

Osnovna epistemološka slabost Kohutovog pristupa leži, po ovim autorima, u preteranom oslanjanju na jedan metod - empatiju koja je visoko podložna nametanju idiosinkratičnih tendencija opservera. Ova pogreška uključuje Kohutovu nesklonost da primeni objektivne metode koji kontrolišu opserverove predrasude i povećavaju heurističke sposobnosti njegovog pristupa u sakupljanju, obrađivanju i validiranju podataka. Oni smatraju da je Freud razvio pluralističku metodologiju koja primenjuje širok varijetet interpersonalnih strategija i procedura da bi izašao na kraj sa nepoznatom i kompleksno višestruko determinisanom prirodom nesvesnih značenja, a suprotno tome, Kohut je predložio radikalno sužen opservacioni pristup baziran na jednom, subjektivnom metodu empatije. Ipak, ovi autori ne pokušavaju da temeljnije i sistematičnije opišu svoje metode opservacije koje kontrastiraju sa Kohutovim.

Mi se ovde nećemo baviti širokim pitanjem kontroverze između pozitivističkog ili prirodno-naučnog i antipozitivističkog ili humanističkog pristupa studiji ljudskog ponašanja. Zadovoljićemo se tvrdnjom da opredeljenje o važnosti empatije zavisi od toga da li tvrdimo da je psihoanaliza psihologija objašnjenja par excellence, ili smatramo da je psihoanaliza istovremeno i razumevajuća i objašnjavajuća psihologija. Self psihologija smatra da se samo od združivanja ta dva sloja sastoji naučni pristup dubinskoj psihologiji. Ornstein (1979) parafrazirajući dva Kohutova sloja, piše da se prvi sloj, psihologija razumevanja doseže putem introspekcije i empatije kao metoda koji obuhvataju značenja, motive i odnose koji vode razumevanju; drugi sloj, psihologija objašnjenja se doseže zaključivanjem, stvaranjem pojmova i teoretisanjem - on traži kauzalne veze i stvara objašnjenja.

Sledeće Kohutove (1971) reči mogu pružiti korisno razjašnjenje: "U naučnoj psihologiji empatija je ograničena na sakupljanje podataka; ona sama po sebi ne omogućava tumačenje. Drugim rečima, ona je način posmatranja. Nakon što se podaci sakupe, treba ih srediti, pomno ispitati međuveze (npr, uzročne) posmatranih pojava u pojmovima koji ne pripadaju samim opservacijama (Hartmann, 1927). Stoga ako empatija počinje zamenjivati stupnjeve tumačenja u naučnoj psihologiji ... umesto da se ograniči na proces sakupljanja podataka, tad



dolazi do pogoršanja naučnih standarda i sentimentalne regresije u subjektivnost, tj. do spoznajnog infantilizma u području čovekovog naučnog delovanja" (str. 206). Ukoliko psihoanalitičar ne može da iz sebe izvuče empatiju ne može posmatrati i sakupiti potrebne podatke, ako ne može zakoračiti izvan empatije ne može postavljati hipoteze i teorije i tako, na kraju, ne može dati tumačenje. Empatija je, dakle, sredstvo sakupljanja podataka ili razumevanja a nakon toga sledi druga faza mentalne aktivnosti u kojoj su procesi zaključivanja i sl. istaknutiji.

Tvrdeći da je empatija osnovno oruđe opservacije Kohut, naravno, nije mislio da je ona jedino oruđe koje se primenjuje, već samo da je odlučujuće. Smatrao je da dominacija drugih načina posmatranja u psihološkom području umesto empatije dovodi do mehanicističkog i beživotnog poimanja psihičke realnosti. Razmatranje manifestnog sadržaja i ponašanja samo preko bihejvioralne opservacije i njegovo dovodenje u vezu sa psihoanalitičkim konstruktima može pružiti objašnjenja koja su sasvim strana analizantovom doživljajnom svetu.

Prigovori koje smo naveli ponovo pokazuju da se empatija pogrešno razume. Empatija ne uključuje samo transmisiju emocija, kao što je uobičajeno ali netačno označavanje reči empatija kao "osećanje sa", već sem afektivne rezonance takođe podrazumeva značajan udeo procesa zaključivanja, kao i oscilaciju između pozicije učesnika i opserversa što omogućava objektivnost. Psihoanaliza pruža naučnu a ne impresionističku eksplanaciju mentalnog života, a to se postiže demonstriranjem da je empatičko razumevanje podvrgnuto procesima verifikacije koji se očekuju od naučne aktivnosti, a ne eliminisanjem empatije iz razmatranja o oruđima psihoanalitičkog metoda.

## Reference

- Bacal, H. (1990) The elements of a corrective selfobject experience, *Psychoanal. Inq.* 347-373.
- Basch, M. F. (1981) Selfobject disorders and psychoanalytic theory: a historical perspective, *J. Amer. Psychoanal. Assn.* 337-351.
- Basch, M. F. (1986) Can this be psychoanalysis? In *Progress in Self Psychology*, vol. II. Ed. A. Goldberg. N. Y. Guilford Press, 19-29.
- Blum, H. P. (1982) Theories of the self and psychoanalytic concepts: discussion, *J. Amer. Psychoanal. Assn.* 959-978.
- Brenner, C. (1968) Psychoanalysis and science, *J. Amer. Psychoanal. Assn.* 675-696.
- Buie, D. H. (1981) Empathy: its nature and limitations, *J. Amer. Psychoanal. Assn.* 281-307.

- Coen, S. (1981) Notes on the concepts of selfobject and preoedipal object, *J. Amer. Psychoanal. Assn*, 395-411.
- Condon, W. (1984) Communication and empathy, In *Empathy* vol. II, Ed. J. Lichtenberg. Hillsdale. N. Y. The Analytic Press, 35-58.
- Curtis, S. H. (1983) Book review of Ornstein P. H. (1978) *The Search for the self*, *J. Amer. Psychoanal. Assn*, 272-285.
- Curtis, S. H. (1985) Clinical perspectives on Self Psychology, *Psychoanal. Quart*, 359-378.
- Eagle, M (1987) Theoretical and clinical shifts in psychoanalysis, *J. Amer. Psychoanal. Assn*, 175-185.
- Eissler, K. R. (1968) The relation of explaining and understanding in psychoanalysis: demonstrated by one aspect of Freud's approach to literature, *Psychoanal. Study. Child*, 141-177.
- Goldberg, A. (1978) *The psychology of the self: a casebook*, N. Y. Int. Univ. Press.
- Hartmann, H. (1927) Understanding and explanation. In *Essays on Ego psychology* (1964) N. Y. Int. Univ. Press, 369-403.
- Kohut, H. (1971) *The analysis of the self*, N. Y. Int. Univ. Press.
- Kohut, H. (1977) *The restoration of the self*. N. Y. Int. Univ. Press.
- Levy, S. (1985) Empathy and psychoanalytic technique, *J. Amer. Psychoanal. Assn*, 353-378.
- Ornstein, A. (1983) Discussion, In *Reflections on Self psychology*, Ed. J. Lichtenberg, Hillsdale. N. Y, The Analytic Press, 340-384.
- Reed, G. (1987) Rules of clinical understanding in classical psychoanalysis and in Self psychology: a comparison, *J. Amer. Psychoanal. Assn*, 421-446.
- Rothstein, A. (1980) Toward a critique of the Psychology of the self, *Psychoanal. Quart*, 423-455.
- Segel, N. P. (1981) Narcissism and adaptation to indignity, *Int. J. Psychoanal*, 465-476
- Seitz, P. R. (1988) Kohut's method of interpretation: a critique, *J. Amer. Psychoanal. Assn*, 933-959.
- Shapiro, T. (1984) Empathy: a critical reevaluation, In *Empathy* vol I. Ed. J. Lichtenberg. Hillsdale. N. Y. The Analytic Press, 103-128.
- Spenser, J. Balter, L. (1990) Psychoanalytic observation, *J. Amer. Psychoanal. Assn*, 393-421.
- Stein, M. H. (1979) Review of the Restoration of the self, *J. Amer. Psychoanal. Assn*, 665-680.

- Stolorow, R. (1983) Self psychology: a structural psychology. In *Reflections on Self psychology*, Ed. J. Lichtenberg, Hillsdale, N. Y. The Analytic Press, 287-296.
- Treurniet, N. (1983) Psychoanalysis and Self psychology: a metapsychological essay with a clinical illustration, *J. Amer. Psychoanal. Assn*, 59-100.
- Wallerstein, R. S. (1983) Self psychology and "classical" psychoanalytic psychology: the nature of their relationship, *Psychoanal. Cont. Thought*, 553-595.
- Weil, A. P. (1977) Maturational variations and genetic-dynamic issues, *J. Amer. Psychoanal. Assn*, 461-491.
- Winnicott, D. W. (1965) *The maturational processes and the facilitating environment*, London, The Hogarth Press.

### **Discussion on apprehending the empathy in Self psychology**

TATJANA VUKOSAVLJEVIĆ

Kohut's notions have been severely criticised by the part of psychoanalytic establishment. Many mentioned criticisms do not seem justified and leave the impression that they are based on insufficient knowledge of self psychology. In spite of some disputable points it is often difficult to recognise the similarities between the distortions of psychoanalytic techniques imputed to Self psychology and that what these authors actually advocate in their writings. Assertions that emphasis on empathy forces the blaming attitude towards the parents and therapists, that it implies treatment based on love and non-analytic efforts to gratify client's wishes, that empathy keeps the work on the surface and prevents penetration into depth reflect the animosity of the critics rather than Kohut's ideas or practice.

Self psychology does not advocate the change of the basic nature of the analytic technique. Transfers can be developed and are enabled to, and their understanding as well as the explanation in dynamic and genetic terms are in the focus of analyst's attention.

However, self psychology remains vulnerable to some criticisms for it lacks elaborate theory on internal determinants of self-objects experience. While self psychologists lead detailed discussions on the influence of self-objects on the child development, much less is known about the influence of the specific child's personality on the parents efforts to empathise with them and provide self-object functions. The area that is somehow neglected is the contribution of analyst's fantasy and the distortion of

perception it might convey in the early development as well as in the therapy. Further research in this direction would be welcomed.

*Key words:* empathy, psychoanalysis, Self psychology.